

UTICAJ ORUŽANOG SUKOBA U UKRAJINI NA POSLOVANJE PRIVREDE U SRBIJI

Autor: Jelena Rančić, Boban Stojanović

Razvoj metodologije: Jelena Rančić, Milica Anđelković Đoković, Boban Stojanović

Kontrola kvaliteta analize: Dušan Vasiljević, Marko Danon, Milica Stefanović, Jelena Bojović

SADRŽAJ

KLJUČNI NALAZI.....	2
UVOD.....	3
UTICAJ KRIZE NA PRIVREDU EU I REAKCIJA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE	4
MAKROEKONOMSKI UTICAJ KRIZE NA PRIVREDU SRBIJE	7
REAKCIJA SRBIJE NA KRIZU IZAZVANU ORUŽANIM SUKOBOM U UKRAJINI.....	11
STAVOVI I OČEKIVANJA PRIVREDE U SRBIJI	13
KOMPARATIVNI PREGLED UVEDENIH MERA U POJEDINIM ZEMLJAMA	19

KLJUČNI NALAZI

Pred vama se nalaze ključni nalazi analize koja je za cilj imala sagledavanje efekata koje će oružani sukob u Ukrajini, sankcije Evropske unije (EU) i Amerike, kao i donete mere Vlade Republike Srbije imati na poslovanje domaće privrede.

Naime, kriza izazvana oružanim sukobom pogađa ne samo EU, gde se u prvi plan istakla visoka energetska zavisnost EU od Rusije, već i ostale evropske zemlje, među njima i privredu Srbije. Trgovina Srbije sa Rusijom je tek na četvrtom mestu, nakon Nemačke, Italije i Kine, ali čak dve trećine naše spoljnotrgovinske razmene sa Rusijom čini uvoz pre svega energenata. **Domaća privreda je visoko uvozno zavisna od energenata s obzirom na to da se oko 75% potrebnih količina sirove uvozi, od čega blizu 20% iz Rusije.** Za razliku od nafte, gde postoje i drugi dobavljači, Srbija gas uvozi uglavnom iz Rusije (preko 80%), što nas čini visoko izloženim riziku prekida snabdevanja. Iako su postojale realne bojazni prekida snabdevanja naftom usled sankcija koje je EU uvela prema Rusiji, izmenom relevantnih EU uredbi obezbeđen je kontinuitet u snabdevanju NIS-a naftom iz Rusije do kraja godine.

Međutim, drugi glavni kanal **uticaja Ukrajinske krize koji nije izbegao ni Srbiju jeste „uvezena“ inflacija**, odnosno rast cena energenata, a posledično i cena dobara i usluga onih sektora koji primarno koriste energiju u proizvodnji / pružanju usluga. **Prosečna inflacija u 2021. godini iznosila je 4%, dok je inflacija u martu 2022. dostigla 9.1% pre svega usled porasta cena energenata i hrane.**

Istraživanje koje je NALED sproveo je pokazalo da privrednici očekuju da će kriza imati negativne posledice na makroekonomske performanse privrede Srbije, i to pre svega kroz rast cena energenata, primarnih poljoprivrednih proizvoda i hrane, nestašice, veću inflaciju i usporavanje privredne aktivnosti. Izuzetno negativan uticaj krize na celokupnu privredu očekuje više od trećine privrednih društava, ali je interesantno da svega 12% ispitanika ovakav efekat očekuje na poslovanje konkretno njihovog preduzeća. Dve petine privrednika ne očekuje promene u cenama svojih proizvoda, a većina privrednika ne očekuje smanjenje broja zaposlenih.

Više od polovine anketiranih privrednih subjekata smatra da će kriza i globalni poremećaji u lancima snabdevanja trajati oko dve godine. Ključni izazovi po mišljenju privrede su prekidi i problemi u snabdevanju repromaterijalom i sirovinama, rast cena energenata i inflacija.

Radi ublažavanja negativnog uticaja, Vlada je tokom marta i aprila donela nekoliko uredbi i odluka, ograničenog vremenskog trajanja, a koje se odnose pre svega na ograničavanje rasta ili potpuno zamrzavanje cena energenata i pojedinih prehrambenih proizvoda, smanjenje akciza na naftne derivate, ograničavanje izvoza osnovnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, oslobođenje od plaćanja carine na uvoz nafte i ulja dobijenih od bitumenoznih minerala. Pored toga, Narodna banka Srbije (NBS) je početkom aprila donela odluku o zaoštavanju monetarne politike, povećanjem referentne kamatne stope sa 1% na 1,5%.

Radi očuvanja kontinuiteta poslovanja, **kao potrebnu dodatnu meru, privrednici predlažu uvođenje dodatnih linija za garancije i kreditiranje obrtnih sredstava kompanija**, čime bi se amortizovali ili ublažili negativni efekti u poremećajima u snabdevanju. Ovu meru, kao i niz drugih kojima podržavaju i privredu i građane uvele su brojne zemlje, među njima i detaljnije analizirane Crna Gora, Francuska i Severna Makedonija.

UVOD

Pre nepune dve godine, pandemija korona virusa je dovela do svetske ekonomske krize, pre svega usled uvođenja zabrane kretanja i zatvaranja granica. Poremećaji u globalnim lancima snabdevanja usloveli su usporavanje i pad privredne aktivnosti, dok je donošenje niza zdravstvenih i ekonomskih mera usmerenih ka stanovništvu i privredi rezultiralo značajnim pogoršanjem fiskalnih i platnobilansnih pozicija zemalja. Globalna privreda se još nije oporavila od ovog šoka, kada je usledio napad Rusije na Ukrajinu, 24. februara 2022. godine, koji pogoršava izgleda za dalji oporavak.

Na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija (UN)¹, koja je održana 02. marta, izglasana je rezolucija kojom se osuđuje napad Rusije na Ukrajinu. Od ukupno 193 zemlje, 140 je glasalo za rezoluciju (među njima i Srbija), protiv je glasalo 5 (među njima i Rusija), dok je 38 država bilo uzdržano² (preostalih 10 zemalja nije glasalo). Rezolucijom se zahteva da Rusija odmah i bezuslovno povuče sve vojne snage sa teritorije Ukrajine u njenim međunarodno priznatim granicama, ali ne predviđaju se nikakve sankcije u slučaju njenog nepoštovanja. Sa druge strane sankcije Rusiji su uveli SAD, Velika Britanija i Evropska unija (EU). U momentu izrade ovog dokumenta, EU je donela četiri paketa sankcija prema Rusiji i Belorusiji³. Radi se, pre svega, o sankcijama kojima se ograničavaju i/ili potpuno obustavljaju ekonomske i finansijske transakcije Rusije i Belorusije sa EU, kompletno zamrzavaju finansijska sredstva određenog broja pojedinaca i pravnih lica u bankama u EU, uvode restrikcije vezane za energetski i transportni sektor Rusije, isključuju ruske banke iz SWIFT sistema⁴, itd. Posledice uvedenih sankcija na privrede Rusije i Belorusije biće izrazito negativne, a njihov značaj veći ukoliko se sukob u Ukrajini uskoro ne okonča. Detaljni prikaz sankcija u svakom paketu dat je u aneksu ove analize.

Sukob u Ukrajini je teško pogodio ne samo privrede ove dve zemlje, već i čitav region i svet. Značajni rast cena esencijalnih proizvoda predstavlja veliki izazov kreatorima ekonomske politike, u pogledu pronalaženja prave mere i balansa između obuzdavanja inflacije sa jedne strane i politika koje podržavaju ekonomski oporavak izazvan covid-19 pandemijom.

---

¹ <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152>

² <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114632>

³ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en

⁴ SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) - Udruženje za međunarodne, međubankarske finansijske telekomunikacije je međunarodna bankarska mreža i softver za razmenu poruka, koji trenutno koristi više od 10.500 finansijskih institucija, iz 215 zemalja. Poruke se odnose na plaćanja, trgovinu, hartije od vrednosti itd.

UTICAJ KRIZE NA PRIVREDU EU I REAKCIJA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE

Oružani sukob u Ukrajini će nedvosmisleno uticati na globalnu privredu, pre svega kroz **usporavanje rasta i ubrzanje inflacije (tzv. „stagflacija“)**, donoseći povećanu neizvesnost u narednom periodu. Prema mišljenju međunarodnih eksperata i stručnjaka⁵ postoje tri glavna kanala uticaja krize na svetsku privredu:

- Jedan su **više cene roba** poput hrane i energenata, koje dodatno podstiču inflatornu spiralu smanjujući realnu vrednost dohodaka.
- Drugo, zemlje u okruženju će posebno biti izložene **prekidima u trgovini, lancu snabdevanja i doznakama**, a posebno velikom broju izbeglica iz Ukrajine.
- Treće, očekivanje daljeg pogoršanja ekonomskih trendova i veća neizvesnost za investitore će dodatno stvoriti **pritisak na cene nepokretnosti, pogoršati finansijske uslove za ulaganja** i potencijalno dovesti do odliva kapitala iz zemalja u razvoju.

S obzirom da su Ukrajina i Rusija glavni proizvođači hrane i energenata, poremećaji na tržištu su doveli do enormnog rasta cena ove robe, a posebno nafte i prirodnog gasa. Cena sirove nafte Brent početkom marta dostigla je nivo od čak 120 USD po barelu⁶, što je rekordni nivo za poslednjih 13 godina⁷ i povećanje za čak trećinu (33%) u proteklih mesec dana, dok je cena Uralske sirove nafte iznosila oko 98 USD po barelu, takođe najviši nivo od 2014. godine⁸ (povećanje za 9% u odnosu na cenu početkom februara). Od početka marta cena prirodnog gasa povećana je za gotovo 70% (sa 0,16 USD na 0,27 USD po m³)⁹. Značajno su povećani i troškovi hrane. Prema indeksu cena hrane¹⁰ koji objavljuje Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu¹¹, cene hrane su samo u martu povećane za oko 13% u odnosu na februar, čak 19% u odnosu na decembar 2021. i više od trećine u odnosu na mart prošle godine. Ukrajinska kriza je dodatno doprinela ubrzanju inflacije, s obzirom da su cene još tokom 2021. godine bile na višem nivou od projektovanih, a kao rezultat ekspanzivnih ekonomskih politika (monetarne i fiskalne) koje su zemlje vodile od izbijanja korona virusa. Posebno je značajan skok cena žitarica (17,1% u martu u odnosu na februar), odnosno pšenice (19,7% u martu u odnosu na prethodni mesec), s obzirom da 30% svetskog izvoza pšenice dolazi upravo iz Rusije i Ukrajine. Rusija je vodeći izvoznik đubriva koja se koriste u poljoprivredi za zaštitu useva, a cena đubriva je već visoka zbog rasta cene gasa.

SAD su 8. marta zabranile uvoz ruske nafte i ostalih energenata, što neće imati značajne posledice po privrede obe zemlje, jer Amerika nije glavni kupac ruskih energenata. Naime, u poslednjih nekoliko decenija, najveći svetski proizvođači nafte su Amerika, Saudijska Arabija i Rusija. Prema raspoloživim podacima¹², u januaru 2022. godine Amerika je proizvodila 17,6 miliona barela dnevno, Saudijska Arabija 12, a Rusija 11,3.

⁵ Međunarodni monetarni fond, 15. mart 2022. godine

⁶ Jedan barel iznosi 158,9873 litara.

⁷ <https://www.cnbc.com/2022/03/06/us-crude-oil-jumps-to-125-a-barrel-a-13-year-high-on-possible-western-ban-of-russian-oil.html>

⁸ <https://www.investing.com/commodities/crude-oil-urals-spot-futures-historical-data>

⁹ <https://tradingeconomics.com/commodity/natural-gas>, obračun autora.

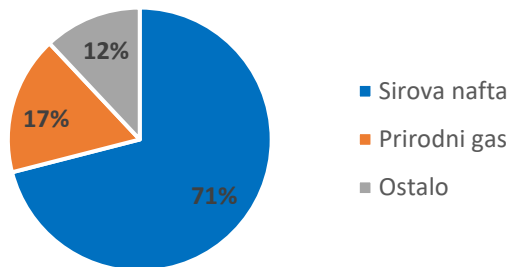
¹⁰ Kompozitni indeks koji obuhvata cene pet grupa proizvoda: meso, mlečni proizvodi, žitarice, biljna ulja i šećer.

¹¹ <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

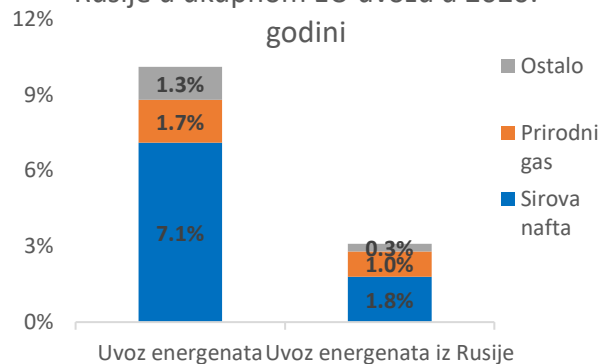
¹² <https://www.iea.org/reports/russian-supplies-to-global-energy-markets/oil-market-and-russian-supply-2>

Sa druge strane, **EU se, pored brojnih sankcija, nije odlučila za ovu meru zbog velike uvozne zavisnosti od ruskih energenata**. Naime, prema podacima Eurostata, **racio uvozne zavisnosti EU je u 2020. godini iznosio 57,5%**, odnosno više od polovine energetske potreba zemalja Evropske unije je pokriveno uvozom¹³. Od goriva se u Evropskoj uniji najviše koristi nafta, a zatim i prirodni gas. Sirova nafta, njeni derivati i prirodni gas su u 2020. godini činili blizu 60% ukupno raspoložive energije¹⁴ u EU. Pored toga, ova dva proizvoda imaju najveće vrednosno učešće u ukupnom uvozu energetskih proizvoda u EU. Uvoz sirove nafte je u 2020. godini činio čak 71%, a uvoz prirodnog gasa 17% ukupnog energetskog uvoza, dok preostalih 12% čini uvoz tečnog naftnog gasa, uglja i naftnih derivata. Važno je napomenuti i da je učešće uvoza energenata u ukupnom uvozu EU u 2020. iznosilo 10,1%, a učešće uvoza energenata iz Rusije u ukupnom uvozu 3,1%.

Struktura uvoza energenata u EU u 2020. godini

Uvoz svih energenata i energenata iz Rusije u ukupnom EU uvozu u 2020. godini

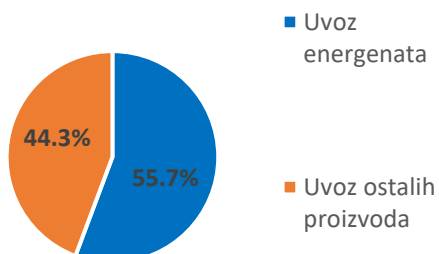
Uvoz energenata iz Rusije u ukupnom EU uvozu iz Rusije je u 2020. činio 55,7%. Rusija je bila i ostala najveći snabdevač naftnih derivata i prirodnog gasa. U 2020. godini EU je uvezla oko 44% prirodnog gasa iz Rusije, dok je drugi značajniji isporučilac ovog energenta Norveška (20%). Veoma slično i kod naftnih derivata, dominira učešće Rusije u EU uvozu (25,5%), Amerike (9,5%) dok iz Norveške dolazi 8%¹⁵.

¹³ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics_-_an_overview#Primary_energy_production

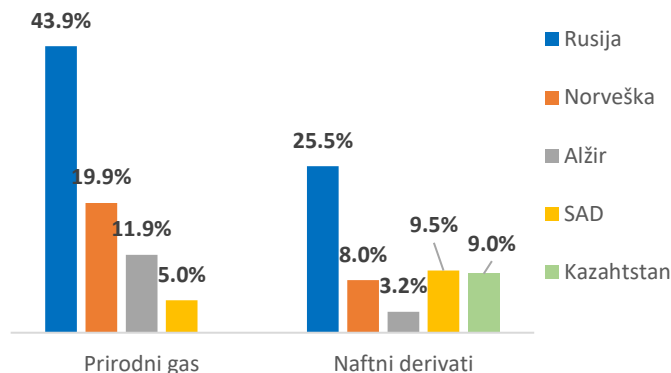
¹⁴ Ibid.

¹⁵ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_recent_developments&oldid=558719#Share_of_energy_products_in_total_EU_imports

Struktura EU uvoza iz Rusije u 2020. godini

Uvoz prirodnog gasa i naftnih derivata po zemljama u 2020. godini

Procene međunarodnih organizacija o ekonomskim performansama globalne privrede kao i pojedinačnih zemalja nakon izbijanja sukoba u Ukrajini veoma su slične i uključuju veliki stepen neizvesnosti u pogledu trajanja sukoba i sankcija preduzetih protiv Rusije i Belorusije. **Procena realnog rasta svetske privrede za ovu godinu smanjena je sa 4,4% koliko je iznosila u januaru, na 3,6% u aprilu**, što je značajno manje u odnosu na rast od 6,1% koji je ostvaren u 2021. godini¹⁶. Procena realnog rasta za 2022. godinu revidirana je na niže delom kao posledica očekivane recesije u Rusiji (pad od oko 11%) i Ukrajini (pad od oko 40%), a delom kao rezultat očekivanog sporijeg privrednog rasta Zapadne Evrope, koja je posebno pogođena rastom cena prirodnog gasa, nafte i struje. Iako ruski bruto domaći proizvod (BDP) čini 1,8% a Ukrajinski 0,1% svetskog BDP-a, njihov uticaj na globalne tokove se ogleda pre svega kroz proizvodnju i izvoz energenata (nafta, prirodni gas), žitarica (pšenica, kukuruz, suncokretovo ulje), đubriva koja se koriste u poljoprivrednoj proizvodnji i metala poput gvožđa, čelika, aluminijuma, itd. Zbog toga je najznačajniji kanal uticaja krize u Ukrajini na globalni rast i inflaciju zapravo rast cena energenata, koji najviše pogađa Evropu. **Procenjuje se da će globalna inflacija u ovoj godini dostići čak 6,4%**, što je najveća vrednost još od 1995. godine. Tokom 2021. godine, inflacija je u globalnim razmerama iznosila 3,9%¹⁷.

Procena realnog rasta BDP-a zemalja EMU je snižena sa 3,7% na 2,4% dok je istovremeno procena inflacije povećana sa 2,4% na čak 6,9%, što svakako zahteva restriktivniju monetarnu politiku, odnosno povećanje kamatne stope Evropske centralne banke (ECB)¹⁸. Pored toga, gotovo sve zemlje su pogođene poremećajima u snabdevanju na tržištu i rastom cena žitarica i hrane. Izuzetak su zemlje na Srednjem istoku i na severu Afrike, s obzirom da će izvoznici nafte i gasa iz ovih država ostvariti visoke profite po osnovu značajno većih cena energenata.

Sa druge strane, Istočna Evropa se dodatno suočava sa rastućim finansijskim troškovima zbog dolaska velikog broja izbeglica. Prema podacima [Ujedinjenih nacija](#), do 28. aprila Ukrajinu je napustilo oko 5,4 miliona ljudi – izbeglica i taj broj iz dana u dan raste.

¹⁶ Međunarodni monetarni fond, World Economic Outlook, April 2022

¹⁷ <https://ihsmarkit.com/research-analysis/russias-war-ukraine-reshapes-geopolitical-economic-outlook.html>

¹⁸ <https://ihsmarkit.com/research-analysis/russias-war-ukraine-reshapes-geopolitical-economic-outlook.html>

MAKROEKONOMSKI UTICAJ KRIZE NA PRIVREDU SRBIJE

Srbija je mala otvorena privreda i najveći deo spoljnotrgovinskih transakcija obavlja sa zemljama Evropske unije – najviše sa Nemačkom i Italijom – kao i sa Kinom¹⁹. U prethodne dve godine, više od tri četvrtine uvoza i oko 90% izvoza se odnosilo na spoljnotrgovinsku razmenu sa evropskim zemljama, dok je čak tri petine te razmene realizovano sa zemljama EU. Sa zemljama CEFTA²⁰ Srbija ostvaruje oko 10% spoljnotrgovinske razmene.

Spoljnotrgovinska robna razmena u 2020. i 2021. godini, po geografskim zonama, u mlrd EUR i %

	Uvoz		Izvoz		Spoljnotrgovinska razmena	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
<i>Evropa</i>	17,5 (76%)	21,6 (76%)	15,5 (91%)	19,3 (89%)	33,1 (83%)	40,9 (81%)
Evropska unija	13,5 (59%)	16,3 (57%)	11,1 (65%)	13,9 (64%)	24,6 (61%)	30,3 (60%)
CEFTA	0,9 (4%)	1,3 (4%)	2,7 (16%)	3,4 (16%)	3,6 (9%)	4,7 (9%)
Ostale evropske zemlje	3,2 (14%)	4,0 (14%)	1,7 (10%)	1,9 (9%)	4,9 (12%)	5,9 (12%)
<i>Azija</i>	4,6 (20%)	6,0 (21%)	0,7 (4%)	1,4 (7%)	5,3 (13%)	7,4 (15%)
<i>Ostali kontinenti</i>	0,8 (4%)	0,9 (3%)	0,8 (5%)	1,0 (4%)	1,6 (4%)	1,9 (4%)
Ukupno	23,0 (100%)	28,6 (100%)	17,1 (100%)	21,6 (100%)	40,0 (100%)	50,2 (100%)

Izvor: RZS, 09,02, 2022, obračun autora

Posmatrano po pojedinačnim zemljama, privreda Srbije najveći obim spoljnotrgovinske razmene ostvaruje sa Nemačkom, Kinom i Italijom, dok je **trgovina sa Rusijom na četvrtom mestu u poslednjih nekoliko godina. Važno je naglasiti i da gotovo dve trećine naše spoljnotrgovinske razmene sa Rusijom čini uvoz, koji je vrednosno dvostruko veći od izvoza proizvoda i usluga u Rusiju.**

Najznačajniji spoljnotrgovinski partneri Srbije u 2020. i 2021. godini, u mlrd EUR i %

	Uvoz		Izvoz		Spoljnotrgovinska razmena	
	2020	2021	2020	2021	2020	2021
<i>Nemačka</i>	6,0 (26,1%)	3,8 (13,2%)	2,2 (12,9%)	2,7 (12,7%)	8,2 (20,5%)	6,5 (13,0%)
<i>Kina</i>	2,9 (12,5%)	3,6 (12,8%)	0,3 (1,9%)	0,8 (3,8%)	3,2 (8,0%)	4,5 (8,9%)
<i>Italija</i>	1,9 (8,4%)	2,3 (8,1%)	1,4 (8,4%)	1,8 (8,5%)	3,4 (8,4%)	4,1 (8,3%)
Ruska Federacija	1,4 (6,0%)	1,5 (5,4%)	0,8 (4,7%)	0,8 (3,9%)	2,2 (5,5%)	2,4 (4,7%)

¹⁹ <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/170301?languageCode=sr-Latn>

²⁰ Zemlje Zapadnog Balkana i Moldavija.

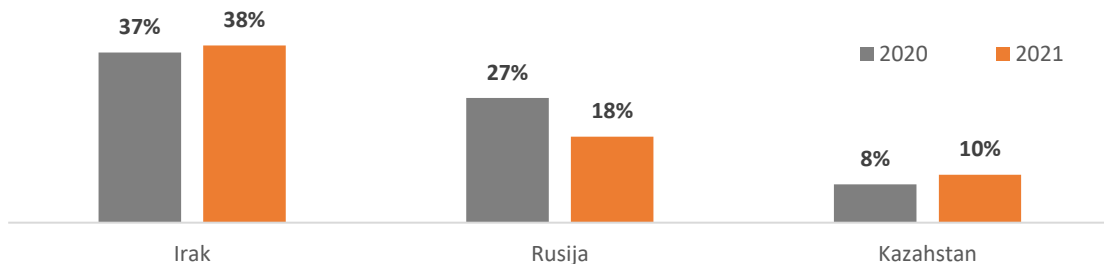
Bosna i Hercegovina	0,5 (2,3%)	0,8 (2,7%)	1,2 (7,1%)	1,6 (7,2%)	1,7 (4,4%)	2,3 (4,7%)
Mađarska	1,1 (5,0%)	1,2 (4,2%)	0,8 (4,7%)	1,1 (5,0%)	1,9 (4,9%)	2,3 (4,6%)
Rumunija	0,7 (3,1%)	0,8 (3,0%)	1,1 (6,5%)	1,2 (5,5%)	1,8 (4,6%)	2,0 (4,1%)
Turska	1,0 (4,4%)	1,4 (5,0%)	0,3 (1,9%)	0,3 (1,3%)	1,3 (3,3%)	1,7 (3,4%)
Poljska	0,8 (3,3%)	0,9 (3,3%)	0,6 (3,3%)	0,8 (3,5%)	1,3 (3,3%)	1,7 (3,4%)
Češka	0,5 (2,3%)	0,7 (2,3%)	0,6 (3,7%)	0,7 (3,5%)	1,2 (2,9%)	1,4 (2,8%)
Ostale zemlje	6,1 (26,5%)	11,5 (40,1%)	7,7 (44,9%)	9,7 (45,1%)	13,7 (34,3%)	21,2 (42,2%)
Od toga: Ukrajina	0,1 (0,6%)	0,2 (0,8%)	0,1 (0,6%)	0,2 (0,7%)	0,3 (0,6%)	0,4 (0,8%)
Ukupno	23,0 (100%)	28,6 (100%)	17,1 (100%)	21,6 (100%)	40,0 (100%)	50,2 (100%)

Izvor: RZS, 09.02. 2022. obračun autora

Sa druge strane, privreda Srbije je među energetske najintenzivnijim privredama u Evropi, odnosno troši velike količine energije za proizvodnju jedne jedinice bruto domaćeg proizvoda (BDP). Drugim rečima, naša **energetska efikasnost je bila na veoma niskom nivou u protekloj deceniji**. Prema podacima Eurostata²¹, vrednost indeksa energetske intenziteta u Srbiji iznosi preko 400 (424 u 2021. godini), skoro četiri puta više u odnosu na prosek EU-27 zemalja (117).

Pored toga, domaća privreda je visoko uvozno zavisna od energenata, koje primarno uvozi iz Rusije. Podaci energetske bilansa Srbije za 2020. godinu pokazuju da Srbija tri četvrtine (75%) potrebnih količina sirove nafte obezbeđuje iz uvoza, dok iz domaće, primarne proizvodnje podmiruje četvrtinu potreba (25%)²². Od ukupne vrednosti nafte koju Srbija uvozi, gotovo dve petine dolazi iz Iraka, a oko trećine iz Rusije i Kazahstana, pokazuju podaci Republičkog zavoda za statistiku (RZS).

Uvoz nafte i naftnih derivata u 2020. i 2021. godini po odabranim zemljama

Izvor: RZS, obrada autora

²¹ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_ind_ei/default/table?lang=en

²² Republički zavod za statistiku – Bilans nafte i derivata nafte u 2020. godini, <https://www.stat.gov.rs/media/346521/bilans-nafte-i-derivata-nafte-2020.pdf>, obračun autora

Za razliku od nafte, Srbija gas uvozi uglavnom iz Rusije, dok iz domaće proizvodnje, podmiruje oko jedne petine neophodnih količina tog energenta²³. Gazprom je većinski vlasnik novog gasovoda Balkanski tok, koji predstavlja krak gasovoda Turski tok, a kojim se gas doprema iz Rusije, preko Turske i Bugarske do Srbije.

Vrednosno učešće uvoza nafte i gasa iz Rusije, Iraka i Kazahstana u ukupnom uvozu mineralnih goriva u 2020. i 2021. godini, u %

	Uvoz	
	2020	2021
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	100%	100%
Nafta, naftni derivati i srodni proizvodi	62%	65%
Gas, Prirodni i industrijski	27%	19%
Od toga Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi iz Rusije	36%	29%
Nafta, naftni derivati i srodni proizvodi	27%	18%
Gas, Prirodni i industrijski	67%	81%
Od toga Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi iz Iraka	23%	25%
Nafta, naftni derivati i srodni proizvodi	37%	38%
Gas, Prirodni i industrijski		
Od toga Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi iz Kazahstana	5%	7%
Nafta, naftni derivati i srodni proizvodi	8%	10%
Gas, Prirodni i industrijski	1%	2%

Izvor: RZS, obračun autora

Četvrtim paketom sankcija EU prema Rusiji od 15. marta, zabranjene su nove investicije u sektor energetike, što je prema tadašnjim informacijama moglo da dovede do potpune obustave snabdevanja Srbije naftom iz Rusije od 15. maja. Naime, najveći deo nafte u Srbiju odnosno do Naftne industrije Srbije²⁴ (NIS) – rafinerije u Pančevu, stiže preko Jadranskog naftovoda - JANAF²⁵, sa sedištem u Zagrebu, u Hrvatskoj. Ova kompanija je krajem marta izdala obaveštenje da odluka EK od 15. marta utiče na ugovor koji je JANAF sklopio sa NIS-om, a koji važi do kraja ove godine. Resorno ministarstvo je u skladu sa ovim informacijama razmatralo alternativne pravce za snabdevanje Srbije naftom i naftnim derivatima ukoliko do obustave preko JANAF-a dođe polovinom maja. Početkom aprila mediji su preneli da EK razmatra izuzimanje Srbije iz sankcija koje se odnose na uvoz nafte²⁶, a **08. aprila je izmenom relevantne EU Uredbe²⁷ obezbeđen kontinuitet u snabdevanju NIS-a naftom iz Rusije, preko JANAF-a i nakon 15. maja, odnosno do kraja godine.**

²³ Republički zavod za statistiku – Bilans prirodnog gasa u 2020. godini <https://www.stat.gov.rs/media/346522/bilans-prirodnog-gasa-2020.pdf>, obračun autora

²⁴ NIS sa sedištem u Srbiji je u većinskom vlasništvu ruskog Gazprom Neft-a.

²⁵ <https://janaf.hr/novosti/obavijest-o-utjecaju-rusko-ukrajinske-krize>

²⁶ <https://www.euronews.rs/biznis/biznis-vesti/43548/evropska-komisija-trazimo-resenje-koje-ce-zastiti-uvoz-nafte-u-srbiju/vest>

²⁷ <https://janaf.hr/novosti/informacija-o-utjecaju-rusko-ukrajinske-krize>

Slično kao i za EU, **uticaj krize na privredu Srbije prvenstveno se odražava kroz inflatorni kanal**, odnosno rast cena energenata, a posledično i cena dobara i usluga onih sektora koji primarno koriste energente u proizvodnji / pružanju usluga. **Prosečna inflacija u 2021. godini iznosila je 4%, dok je inflacija u decembru dostigla rekordnih 7,9%**, što predstavlja najviši nivo od 2012. godine. Visoka stopa inflacije uzrokovana je rastom cena naftnih derivata, električne energije, ulja, mesa, povrća i voća, duvana, komunalnih usluga, itd. u drugoj polovini 2021. godine. Trend ubrzanja inflacije je nastavljen i ove godine, znatno iznad dozvoljenog koridora ciljane inflacije ($3,0\% \pm 1,5\%$), te je **u martu na međugodišnjem nivou iznosila 9,1%** (samo u martu $0,8\%^{28}$) i to prvenstveno kao posledica rasta cena energenata i hrane.

Prema procenama domaćih eksperata²⁹, **realni rast bruto domaćeg proizvoda (BDP) biće niži od projektovanog (4% - 5%)**, dok će **inflacija biti znatno viša od projektovane**. S obzirom da postoji velika neizvesnost u pogledu okončanja sukoba u Ukrajini, ne može se pouzdano proceniti efekat na privredu Srbije. Ono što je evidentno jesu lošije makroekonomske performanse Srbije, pre svega veći fiskalni deficit i dug, uzrokovani paketima ekonomskih mera Vlade koje su realizovane u prethodne dve godine, radi ublažavanja negativnih efekata covid-19 krize. Direktni negativni uticaj krize na privredu Srbije materijalizovaće se pre svega kroz sporiji rast privredne aktivnosti, veću inflaciju, rast spoljnotrgovinskog i fiskalnog deficita, kao i javnog duga, smanjenje stranih direktnih investicija, smanjenje deviznih rezervi, itd.

Sa druge strane, **moгуći pozitivni efekti i ekonomske koristi se ogledaju u mogućnosti da se firme zapadnih zemalja koje posluju u Rusiji prebace u zemlje Centralne i Istočne Evrope, uključujući i Srbiju**. Od izbijanja oružanog sukoba u Ukrajini, broj novoosnovanih ruskih firmi u Srbiji se povećava velikom brzinom. Prema podacima Vojvođansko istraživačko-analitičkog centra³⁰, od 24. februara u Srbiji su osnovana 323 pravna lica čiji su osnivači iz Rusije. Tokom marta u proseku je osnovano po 9 pravnih lica dnevno, a rastući trend se nastavlja i tokom aprila. Pored toga, krajem marta Evropska komisija je preraspodelila kvote za izvoz čelika koje su se odnosile na Rusiju i Belorusiju, te je Srbija dobila povećanje kvote za 29,4%. Time je otvorena mogućnost da smederevska železara – HBIS Srbija – poveća izvoz čelika u EU za oko 120.000 tona na godišnjem nivou, što će svakako imati pozitivne efekte na privredu, imajući u vidu da je smederevska železara prva na listi najvećih izvoznika u prethodnoj godini³¹.

²⁸ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=8647&a=03&s=0301>

²⁹ <https://euractiv.rs/2-srbija-i-eu/102-vesti/17190-kvartalni-monitor-rast-bdp-a-u-srbiji-ove-godine-znatno-manji-od-planiranog-od-45>

³⁰ <https://voice.org.rs/drzavljeni-rusije-osnovali-vise-od-300-firmi-u-srbiji-od-pocetka-agresije-na-ukrajinu/>

³¹ Prema podacima Ministarstva finansija, izvoz železare iznosio je 752,7 miliona evra, što čini oko 3,5% ukupne vrednosti izvoza Srbije u prošloj godini.

REAKCIJA SRBIJE NA KRIZU IZAZVANU ORUŽANIM SUKOBOM U UKRAJINI

Kao što je navedeno, osnovni kanal uticaja krize na privredu Srbije je posredstvom cena pre svega energenata i hrane na svetskom tržištu. Zbog toga su i mere koje je Vlada donela tokom marta i aprila usmerene pre svega na **ublažavanje negativnih efekata kroz ograničavanje rasta ili potpuno zamrzavanje cena energenata i pojedinih proizvoda**, kao i smanjenje poreskog opterećenja, prvenstveno akciza na naftne derivate.

[Odluka o privremenom smanjenju akciza na derivate nafte](#) doneta je 10. marta, sa ograničenom primenom od 11. marta do 11. aprila 2022. godine. Odlukom su smanjene akcize za 20% na: olovni benzin za 12,3 dinara po litri (sa 61,5 RSD/l na 49,2 RSD/l), bezolovni benzin za 11, 57 dinara po litri (sa 57,84 RSD/l na 46,27 RSD/l) i gasna ulja za 11,9 dinara po litri (sa 59,48 RSD/l na 47,58 RSD/l).

[Uredbom o ograničenju visine cena derivata nafte](#) od 10. marta, sa predviđenim trajanjem u roku od 30 dana, Vlada je propisala način utvrđivanja najviših maloprodajnih cena po litri naftnih derivata, odnosno evro dizela i evro premijuma BMB 95. Najviša maloprodajna cena (sa PDV-om) za evro dizel i evro premijum BMB 95 se sastoji od prosečne veleprodajne cene ovih derivata koja je uvećana za šest dinara. Prosečne veleprodajne cene evro dizela i evro premijuma obračunava Ministarstvo rudarstva i energetike svakog petka i dostavlja Ministarstvu trgovine, turizma i telekomunikacija, koje ih objavljuje na zvaničnoj internet stranici najkasnije do 15 časova. Kada je u pitanju evro dizel za poljoprivredna gazdinstva, njegova maloprodajna cena je ograničena na 179 dinara po litri. NIS na svojim stanicama za snabdevanje prevoznih sredstava, uz upotrebu kartica izdatih registrovanim poljoprivrednim gazdinstvima, prodaje evro dizel po maksimalnoj ceni od 179 dinara po litru, i to sipanjem goriva u pogonske rezervoare poljoprivrednih mašina. Ova [Uredba je izmenjena 17. marta](#), kako bi se omogućilo privrednim subjektima koji obavljaju delatnost trgovine motornim i drugim gorivima na stanicama za snabdevanje prevoznih sredstava da se isporuka, osim utakanjem u pogonske rezervoare prevoznih sredstava, može vršiti i utakanjem u posude za transport derivata nafte u maksimalnoj količini do 60 litara. Najnovijom [Uredbom od 07. aprila](#) propisano je da ograničenje visine cena derivata nafte važi do 30. aprila.

[Odlukom o privremenoj zabrani izvoza osnovnih poljoprivredno prehrambenih proizvoda bitnih za stanovništvo](#) od 10. marta, utvrđene su grupe proizvoda čiji je izvoz privremeno zabranjen, radi sprečavanja nestašica u narednom periodu. Radi se o pšenici, kukuruzu, brašnu, kao i ulju od semena suncokreta, šafranike ili pamukovog semena. Zaključkom Vlade od 24. marta odobren je izvoz merkantilne pšenice i merkantilnog kukuruza pravnim licima koji ove proizvode izvoze u Republiku Albaniju, a naknadno je, 07. aprila, po istom osnovu dozvoljen izvoz i za Severnu Makedoniju. Vlada Republike Srbije je 20. aprila donela Odluku o privremenom ograničenju izvoza osnovnih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda bitnih za stanovništvo, kojom su uvedena kvantitativna ograničenja izvoza zrna pšenice, pšeničnog brašna, kukuruza i prekrupe i suncokretovog ulja na mesečnom nivou i za određeni period (Službeni glasnik broj 49/2022 od 21. aprila). Odlukom je dozvoljen izvoz 150.000 tona pšenice, 150.000 tona kukuruza i 20.000 tona brašna na mesečnom nivou, dok je za rafinisano suncokretovo ulje mesečna kvota 8 miliona litara.

[Odlukom o dopuni Odluke o uslovima i načinu za smanjenje carinskih dažbina na određenu robu](#), od 10. marta, na listu proizvoda na koje se ne plaća carina je dodata je nafta i ulja dobijena od bitumenoznih minerala. Mera ostaje na snazi do kraja godine.

Radi sprečavanja poremećaja u snabdevanju na tržištu, cena prirodnog gasa je od 05. marta ograničena [Uredbom o privremenoj meri ograničavanja cene gasa i nadoknadi razlike u ceni prirodnog gasa nabavljenog iz uvoza ili proizvedenog u Republici Srbiji u slučaju poremećaja na tržištu prirodnog gasa](#). Cena gasa je privremeno ograničena, za period od 60 dana, dok je istovremeno propisano pravo energetskih subjekata na nadoknadu razlike u ceni prirodnog gasa nabavljenog iz uvoza ili proizvedenog u Srbiji koja se koristi za obračun cene za dalju prodaju i osnovne cene. Sredstva za isplatu ostvarenog prava na nadoknadu razlike u ceni obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

[Uredba o ograničenju visine cena osnovnih životnih namirnica](#) doneta je pre izbijanja sukoba u Ukrajini ali je važno pomenuti je s obzirom da je trenutno na snazi. Naime, Uredba se primenjuje od 02. februara u trajanju od 90 dana, a ograničava proizvođačke cene i cene u trgovini na veliko i malo osnovnih životnih namirnica. Referentna cena jeste cena konkretnog proizvoda na dan 15. novembar 2021. godine, a odnosi se na sledeće proizvode: kristal šećer, brašno (tip 400 i tip 500), jestivo suncokretovo ulje, svinjsko meso (but) i UHT mleko sa 2,8% mlečne masti.

Iako ove uredbe i odluke Vlade ne sadrže procenu efekata koje će njihova primena imati na privredu i javni sektor, sasvim je sigurno da će **privremena zabrana izvoza uticati na poslovanje privrednih subjekata koji proizvode i prodaju poljoprivredno prehrambene proizvode**, a u kojoj meri zavisice od dužine trajanja zabrane i strukture poslovanja (da li više prodaje na domaćem ili inostranom tržištu). Takođe, mera privremenog **smanjenja akcize na evro dizel i evro premijum će rezultirati nižim prihodima budžeta Republike** (akcize i porez na dodatu vrednost) u martu i aprilu. Dodavanje sirove nafte i ulja dobijenih od bitumenoznih minerala na listu proizvoda sa carinskom stopom nula, dovešće do **manjih prihoda od carina** u ostatku godine. Nadoknada razlike u ceni prirodnog gasa predstavlja jednokratno povećanje budžetskih rashoda.

Navedene mere i odluke Vlade su istovremeno i podrška merama koje Narodna banka Srbije (NBS) sprovodi u suzbijanju inflacije, pre svega održavanju stabilnog deviznog kursa, s obzirom da su glavni uzroci visoke inflacije na strani ponude (svetske cene energenata i drugih primarnih proizvoda, zastoji u globalnim lancima snabdevanja, cene međunarodnog transporta, itd.), a na koje monetarna politika u najvećoj meri ne može da utiče. Bazna inflacija³², na koju mere monetarne politike više utiču, je na nivou ciljane vrednosti (3%), što ukazuje da nema snažnijih inflatornih pritisaka na strani tražnje, a čemu su značajno doprineli stabilnost deviznog kursa i relativno niska (u granicama inflacionog cilja) inflatorna očekivanja finansijskog sektora i privrede, Ipak, radi opreznosti. Izvršni odbor Narodne banke Srbije je na [sednici od 7. aprila](#) doneo odluku o zaoštavanju monetarne politike, **povećanjem referentne kamatne stope na 1,5%**. Prema proceni NBS, povećanje referentne kamatne stope za 50 baznih poena neće značajnije uticati na privrednu i investicionu aktivnost, a doprineće ublažavanju inflatornih pritisaka koji dolaze iz eksternog okruženja.

---

³² Indeks potrošačkih cena iz koga su isključeni hrana, energija, alkohol i cigarete.

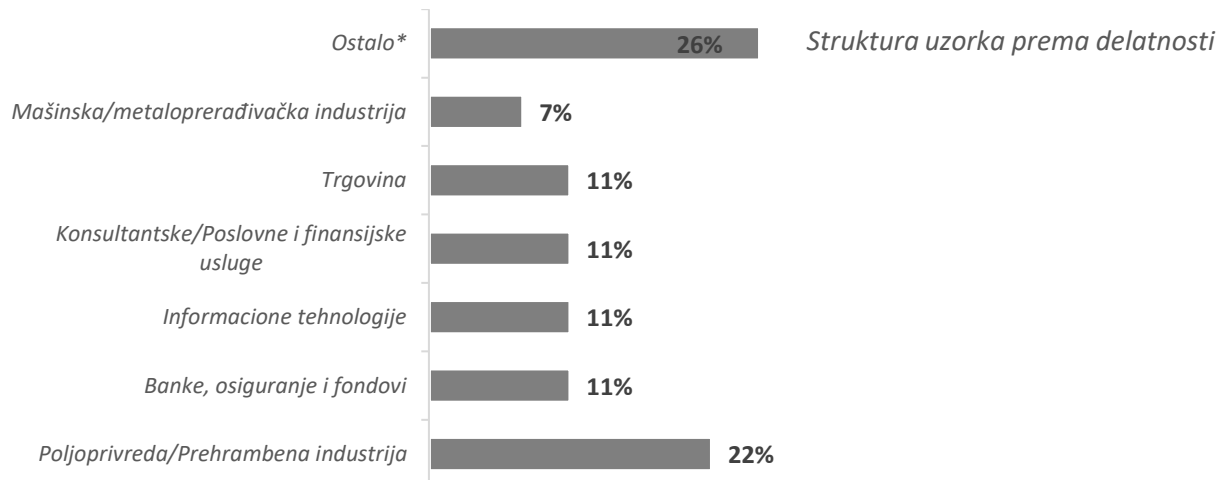
STAVOVI I OČEKIVANJA PRIVREDE U SRBIJI

U periodu od 25. marta do 04. aprila 2022. godine NALED je sproveo anketu sa privrednim subjektima, u cilju identifikovanja izazova i problema sa kojima se privredni subjekti suočavaju nakon izbijanja krize. U nastavku su detaljno prikazani rezultati istraživanja.

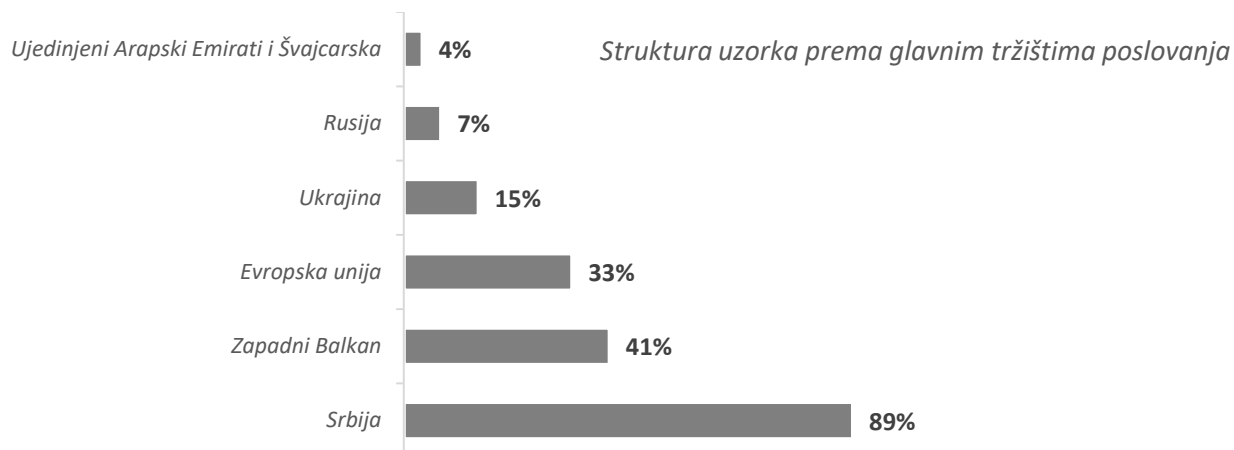
Upitnik za pravna lica sadrži 26 pitanja, od kojih je najveći broj zatvorenog tipa. Pored opštih pitanja, upitnik sadrži i pitanja o uticaju krize na poslovanje privrednih subjekata u Srbiji, načinima informisanja privrednika o ovoj trenutno najaktuelnijoj temi, te preporukama za smanjenje negativnog uticaja krize.

Na anketu je ukupno odgovorilo 37 privrednika. Od tog broja, 10 upitnika je odbačeno kao nepotpuno jer sadrže samo opšte podatke o preduzeću (veličina, struktura kapitala, tržišta na kojima se posluje, itd.). **Ukupan broj odgovora koji je ušao u uzorak za obradu je 27**, od čega je 25 upitnika popunjeno većim delom (više od 50%), dok su 2 ispitanika odgovorila na manje od polovine pitanja u upitniku. **Iz tog razloga, iako može pokazati određene trendove, uzorak nije reprezentativan i dobijene rezultate treba uzeti sa rezervom.**

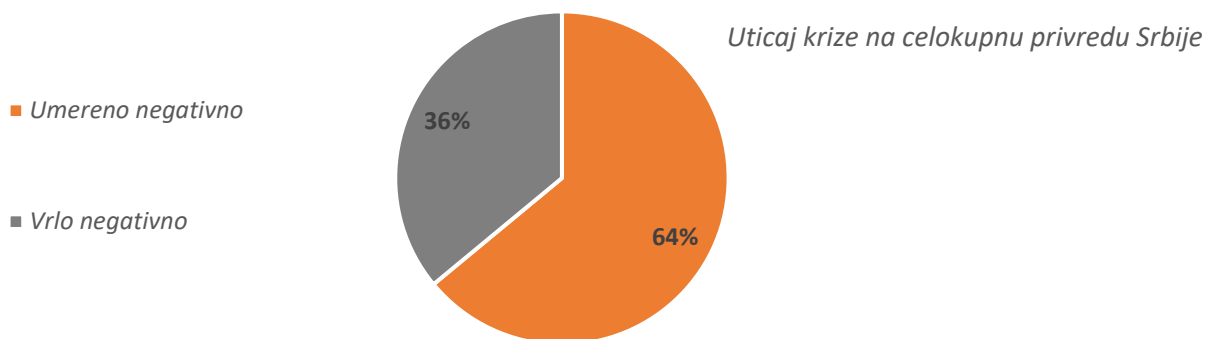
Posmatrano po delatnostima, više od petine anketiranih pravnih lica posluje u poljoprivredno prehrambenoj industriji, a slede banke, osiguranje i fondovi, IT, konsultantske/poslovne/finansijske usluge i trgovina (svi sa po 11%). Od ostalih, u uzorku su pravna lica koja posluju u mašinsko/metaloprerađivačkoj industriji, duvanskoj industriji, energetici, transportu i saobraćaju, građevinskoj industriji, itd.

Ključno tržište najvećeg broja **privrednih društava je u Srbiji**, više od dve petine svoje proizvode i usluge plasira u zemljama Zapadnog Balkana, trećina u EU. Samo 15% anketiranih kompanija ima glavno tržište u Ukrajini a 7% u Rusiji.

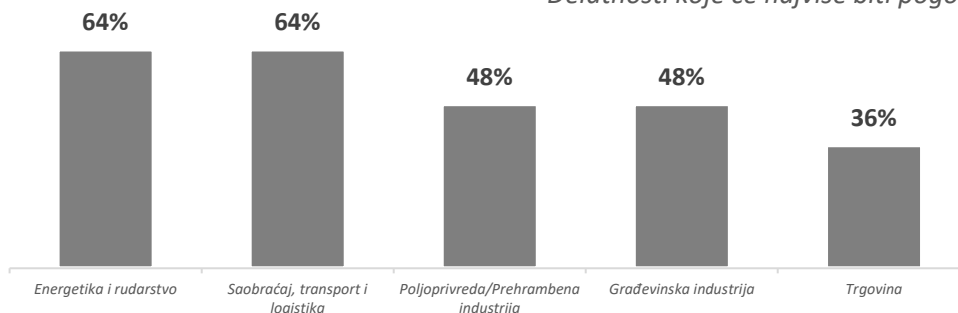
Što se tiče **uticaja krize na srpsku privredu**³³ svi anketirani **privredni subjekti smatraju da će biti negativnih posledica** na makroekonomske performanse privrede Srbije, i to pre svega kroz rast cena energenata, primarnih poljoprivrednih proizvoda i hrane, nestašice, veću inflaciju, što će posledično dovesti i do usporavanja privredne aktivnosti. Gotovo dve trećine smatra da će kriza imati umerene posledice, dok ostatak smatra da će posledice biti veoma negativne.

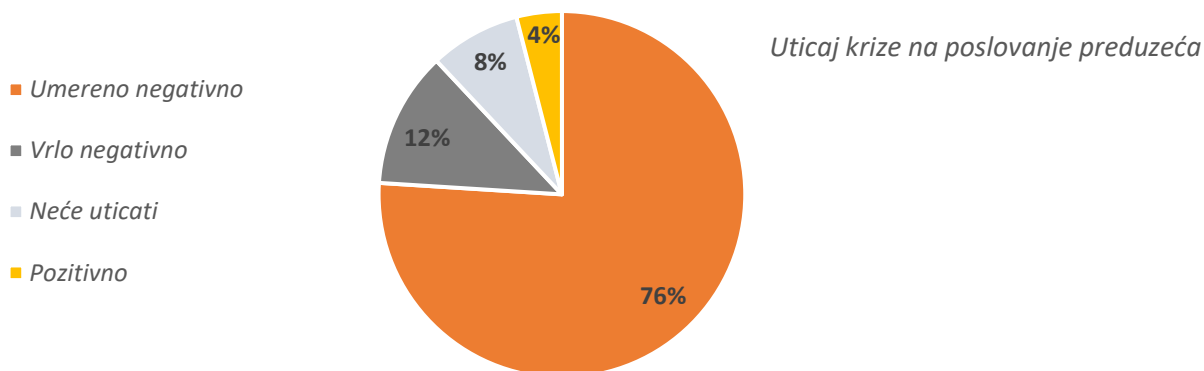
Delatnosti koje će kriza najviše pogoditi su prema mišljenju privrede energetika i rudarstvo, saobraćaj, transport i logistika (po 64%), poljoprivreda/prehrambena industrija i građevinska industrija (po 48%) i trgovina (36%).

³³ Obrada je rađena na uzorku od 25 anketiranih privrednih subjekata.

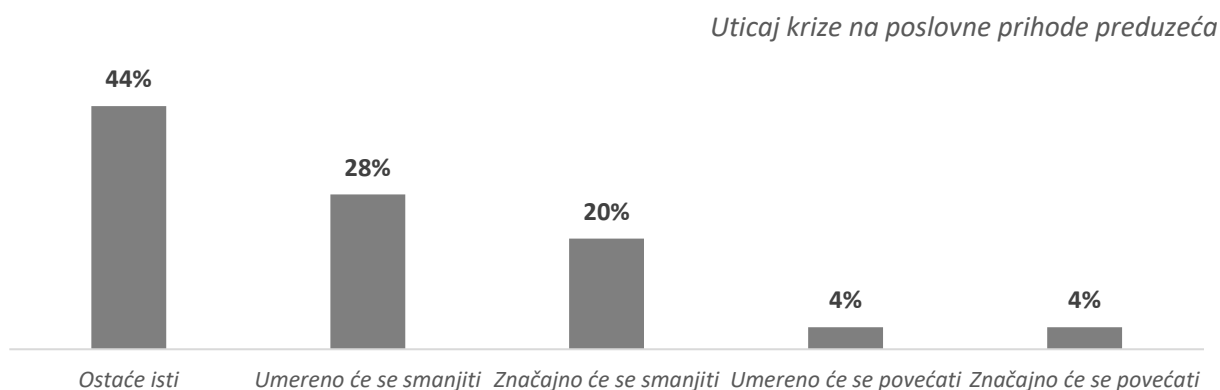
Delatnosti koje će najviše biti pogođene krizom

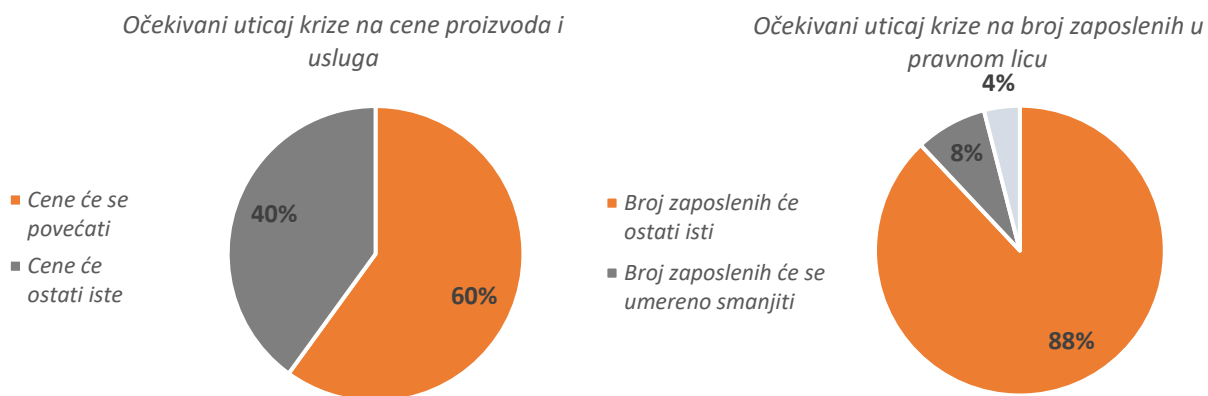
U pogledu **uticaja krize konkretno na poslovanje anketiranih preduzeća, stav više od tri četvrtine ispitanika je da će kriza imati umereno negativne posledice**, pre svega kroz smanjenu ino-ponudu i uvoz sirovina i usluga, smanjenje eksterne tražnje za domaćim proizvodima i uslugama, što će se u krajnjoj liniji odraziti i na povećanje cena proizvoda i usluga.

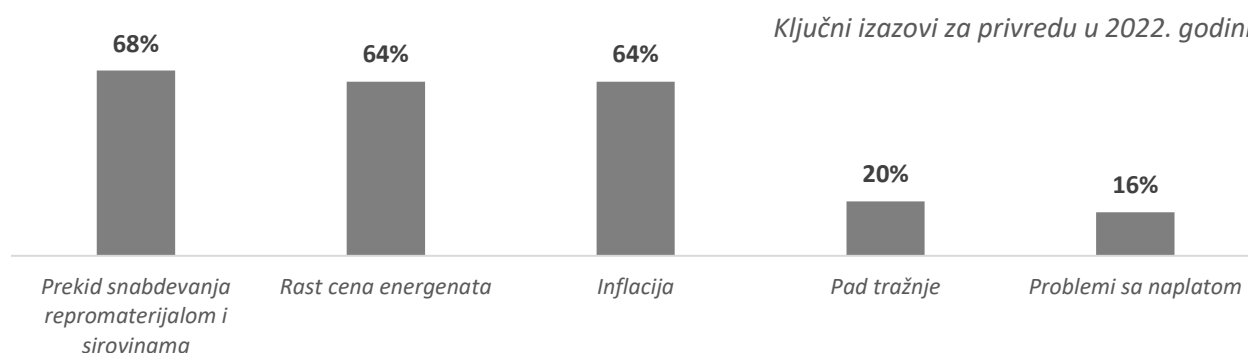
Blizu polovine (**48%**) privrednika smatra da će se zbog krize u manjoj ili većoj meri smanjiti poslovni prihodi (do 30%), dok više od dve petine (44%) ne očekuje promene u trendu kretanja prihoda.

Najveći broj pravnih lica (88%) ne očekuje da će se zbog krize promeniti broj zaposlenih, a **40% ne očekuje ni promene u cenama proizvoda i usluga koje oni prodaju na tržištu.**

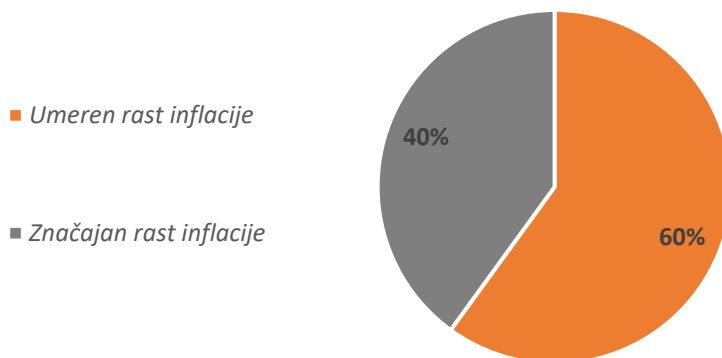

Ključni izazovi koje privredni subjekti vide u ovoj godini su: **prekidi i problemi u snabdevanju repromaterijalom i sirovinama (68%), rast cena energenata (64%) i inflacija (64%).** Probleme u snabdevanju u ovoj godini privreda najviše očekuje kod energenata (nafta, struja, gas), gotovih proizvoda koji se uvoze iz Rusije i Ukrajine, čelika, građevinskih proizvoda, raznih vrsta hemikalija, IT proizvoda, itd.

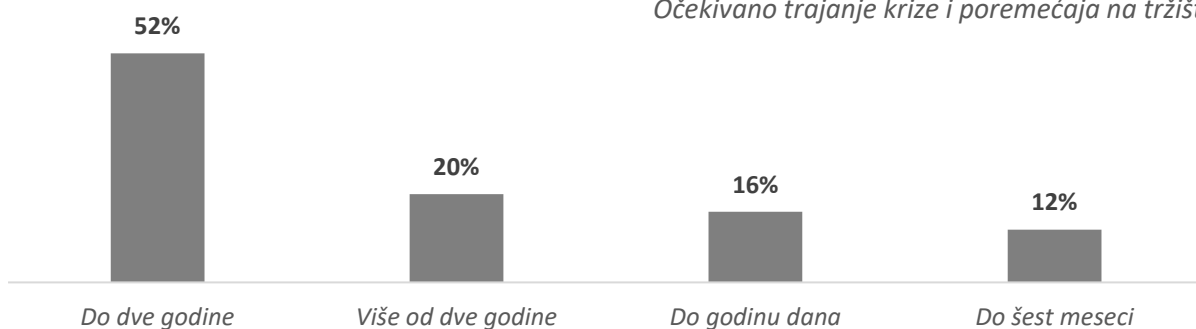

Čak 84% smatra da tokom ove godine neće doći do gubitka tržišta, što je i očekivano, s obzirom da najveći broj ispitanika posluje na tržištu Srbije. **Umereni rast potrošačkih cena u Srbiji očekuje čak tri petine (60%) privrednika, dok ostatak očekuje značajan rast inflacije.**

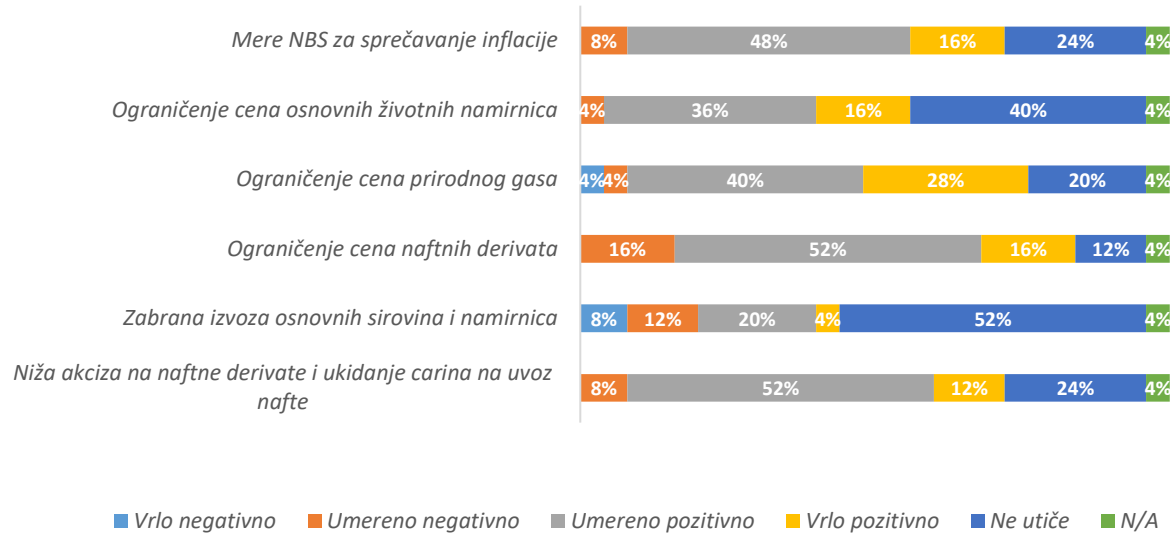
Inflatorna očekivanja privrede

Više od polovine anketiranih privrednih subjekata smatra da će **kriza i globalni poremećaji u lancima snabdevanja trajati oko dve godine**, jedna petina (20%) da će trajati i duže od dve godine, a ostatak (28%) da će nestabilnost trajati do godinu dana.

Očekivano trajanje krize i poremećaja na tržištu

Što se tiče načina informisanja o krizi, gotovo polovina (**48%**) **privrednih subjekata se o merama Vlade Republike Srbije informiše iz medija**, više od dve petine (po 44%) preko PKS-a, drugih članskih udruženja i internet stranica relevantnih institucija, dok trećina važne informacije dobija od partnera ili kompanija koje posluju u okviru iste delatnosti.

Više od polovine (**56%**) **privrednih subjekata smatra da su mere koje je Vlada RS donela donekle adekvatne**, a nešto malo više od trećine (36%) da su mere u potpunosti adekvatne. Posmatrano na nivou svake pojedinačne mere, stavovi ispitanika se razlikuju. Tako npr. najveći broj privrednih subjekata (52%) smatra da će privremeno smanjenje akciza na naftne derivate, ukidanje carine na uvoz nafte i ograničavanje cena naftnih derivata imati umereno pozitivan efekat na njihovo poslovanje. Isti broj misli da zabrana izvoza osnovnih sirovina i životnih namirnica neće uticati na dalje poslovanje. Privremena mera ograničenja cene prirodnog gasa će u najvećoj meri (68%) imati pozitivne efekte. Više od polovine (52%) privrednika misli da će ograničavanje cena osnovnih životnih namirnica imati pozitivan uticaj na poslovanje, dok dve petine (40%) misli da uopšte neće uticati. Skoro dve trećine (64%) smatra da će mere koje NBS preduzima u suzbijanju inflacije imati pozitivne efekte.

Mišljenje privrede o uticaju mera Vlade RS

Tri petine (**60%**) privrednih subjekata smatra da bi u slučaju da Srbija uvede sankcije Rusiji posledice bile **negativne**, a među najvažnijim navode nestašice i poskupljenje energenata, kao i prekide u lancima snabdevanja.

Petina ispitanika (20%) misli da nema potrebe za izmenom ili ukidanjem mera Vlade RS, dok 12% predlaže ukidanje mere zabrane izvoza sirovina i namirnica. Radi očuvanja kontinuiteta poslovanja, kao **novu meru**, privrednici predlažu **uvođenje dodatnih linija za garancije i kreditiranje obrtnih sredstava** kompanija, čime bi se amortizovali ili ublažili negativni efekti u poremećajima u snabdevanju.

KOMPARATIVNI PREGLED UVEDENIH MERA U POJEDINIM ZEMLJAMA

U ovom delu predstavljene su ekonomske mere donete od izbijanja sukoba u Ukrajini u tri zemlje: Crna Gora, Severna Makedonija i Francuska. Stepenn pouzdanosti podataka nije potpun, ali pruža određene informacije o odlukama pojedinih država.

Crna Gora

Vlada Republike Crne Gore je u martu (17. mart 2022. godine) usvojila određene mere kao odgovor na krizu izazvanu oružanim sukobom Ukrajini³⁴. Utvrđen je Plan interventnih nabavki, a usvojen je i Zakon o privremenim merama za ograničenje cena proizvoda od posebnog značaja za život i zdravlje ljudi.

Planom interventnih nabavki koji Vlada Crne Gore može aktivirati u slučaju problema u snabdevanju tržišta propisane su mere, vrsta, količina i vrednost roba za koje se proceni da postoji problem u snabdevanju, kao i nosioci realizacije po opštinama.

Zakonom o privremenim merama je previđeno da Vlada, u slučajevima velikih inflatornih rizika koji ugrožavaju životni standard građana i ekonomsku aktivnost, može podzakonskim aktima utvrditi listu proizvoda i maksimalne maloprodajne cene za date proizvode i dužinu trajanja mere. Nadležno Ministarstvo ekonomskog razvoja je izradilo metodologiju praćenja cena osnovnih namirnica na mesečnom nivou, a Vlada je u obavezi da periodično preispituje svoje odluke.

Utvrđene su i periodične mere podrške privredi i građanima i to:

- smanjenje akciza na gorivo do 40% (kako bi se obezbedila stabilnost cena goriva)
- smanjenje stope PDV-a za osnovne životne namirnice
- ukidanje PDV-a (0%) za promet i uvoz brašna i jestivog suncokretovog ulja
- smanjenje stope PDV-a sa 21% na 7% za so
- subvencije za proizvodnju žitarica u iznosu od 350.000 evra
- subvencije za proizvodnju kasnog krompira koji se tretira kao osnovna životna namirnica u iznosu od 150.000 evra
- subvencije za dodelu besplatnih plastenika za proizvodnju povrća u iznosu od 500.000 evra
- subvencije za dodelu poljoprivrednih vaučera registrovanim poljoprivrednim proizvođačima u iznosu od 200 evra, a u ukupnom iznosu od 4 miliona evra.

Severna Makedonija

Početkom marta (9. mart 2022. godine) Vlada Severne Makedonije je usvojila mere za ublažavanje ekonomske krize izazvane ratnim sukobom u Ukrajini. Vlada je usvojila paket od 26 mera i preporuka podeljenih u dve kategorije - za zaštitu životnog standarda građana i održavanje likvidnosti i finansijske podrške preduzeća³⁵. U pitanju su sledeće mere³⁶:

³⁴ <https://www.gov.me/clanak/utvrdeni-paketi-podrske-privredi-uz-zakonske-mehanizme-za-ocuvanje-zivotnog-standarda>

³⁵ <https://www.intellinews.com/north-macedonia-adopts-400mn-package-to-ease-economic-crisis-caused-by-russian-ukrainian-conflict-237532/>

³⁶ <https://vlada.mk/node/28030>

- ukidanje stope PDV-a za osnovne prehrambene proizvode (sa 5 na 0%) – hleb, šećer, brašno, suncokretovo jestivo ulje, trajno mleko, sveže meso, pirinač i jaja
- zamrzavanje marži na osnovne prehrambene proizvode
- vaučeri za najugroženije kategorije građana za osnovne prehrambene proizvode (1.000 denara mesečno na 3 meseca za oko 35.000 građana)
- ukidanje carine na uvoz osnovnih životnih namirnica iz svih zemalja
- ostaje na snazi povlašćena poreska stopa od 5% za snabdevanje domaćinstava električnom energijom do decembra 2022. godine
- izmena metodologije za utvrđivanje cena električne energije za domaćinstva i male potrošače
- do juna se nastavlja subvencionisanje cene električne energije za domaćinstva i male potrošače
- subvencionise se cena toplotne energije
- finansiranje projekata energetske efikasnosti
- promocija programa obnovljivih izvora energije u domaćinstvima za 2022. godinu
- subvencije/pomoć za penzionere od 1.000 denara mesečno za tri meseca za kupovinu osnovnih životnih namirnica
- promena metodologije za usklađivanje cena naftnih derivata u skladu sa berzanskim cenama (sa nedeljnog na dnevni nivo)
- prolongiranje uvođenja „zelenih naknada“ za naftne derivate (ekološka taksa)
- smanjenje PDV-a sa 18% na 10% za promet energenata (dizel, benzin, gasno ulje, naftni gas, metan)
- smanjenje akciza na gorivo na osnovu berzanskih cena
- oslobađanje od PDV-a na uvoz prirodnog gasa i električne energije
- preporuke lokalnim samoupravama za reorganizaciju javnog prevoza
- subvencionisanje ugovorene kamatne stope na kredite koje poslovne banke odobravaju privrednim subjektima koji će reinvestirati dobit iz 2021. godine
- finansijska podrška putem direktnog kreditiranja preduzeća
- finansijska podrška preko poslovnih banaka sa beskamratnim kreditima za obrtna sredstva
- korišćenje garancijskog fonda preko Razvojne banke
- krediti za ulaganja u projekte energetske efikasnosti i obnovljive energije
- nova linija za podršku privredi preko Evropske investicione banke za zelenu tranziciju
- zeleno finansiranje (finansiranje za ulaganja u obnovljive izvore energije).

Francuska

Francuska se takođe suočila sa problemima nakon izbijanja krize u Ukrajini i uvedenih sankcija Rusiji, Početkom marta je najavljen multi-sektorski i višestepeni ekonomski i socijalni plan otpornosti (na krizu)³⁷. Od 1. aprila, odlukom Vlade Francuske, subvencionišu se cene goriva na benzinskim stanicama u Francuskoj u iznosu od 18 centi po litru.³⁸ Povećanje cene gasa i struje je ograničeno na četiri odsto do

³⁷ <https://www.thelocal.fr/20220309/how-will-france-protect-its-economy-from-the-effects-of-the-ukraine-war/>

³⁸ <https://moto-station.com/scooter-station/legislation-reglementation/carburant-la-remise-de-18-centimes-sur-le-prix-de-lessence-commence-des-le-1er-avril/530266>

juna, a ograničenje cena bi moglo da se produži i nakon ovog datuma. Neke od mera povlašćenih cena energije su na snazi od kraja 2021. godine.³⁹

Tokom marta je urađen popis kompanija od strane Ministarstva industrije,⁴⁰ a Evropska komisija je početkom aprila (7. april 2022. godine) odobrila francuski plan za podršku privredi, odnosno kompanijama koje su pogođene krizom u Ukrajini) u iznosu od ukupno 155 milijardi evra. Ova podrška se delom finansira i iz prvobitne šeme za podršku privredi u kontekstu pandemije korona virusa⁴¹.

---

³⁹ <https://www.bruegel.org/publications/datasets/national-policies-to-shield-consumers-from-rising-energy-prices/>

⁴⁰ <https://www.thelocal.fr/20220309/how-will-france-protect-its-economy-from-the-effects-of-the-ukraine-war/>

⁴¹ <https://www.reuters.com/world/europe/eu-approves-french-scheme-support-companies-hit-by-ukraine-war-2022-04-07/>

ANEKS – SANKCIJE EU PREMA RUSIJI I BELORUSIJI

Prvi paket sankcija donet je 23. februara 2022. godine, a odnosio se na:

- Ograničavanje mogućnosti ruske države da pristupi evropskim finansijskim tržištima i uslugama, kako bi se sprečilo finansiranje eskalatornih i agresivnih političkih akcija
  - Restrikcije u trgovini između EU i dve otcepljene oblasti Ukrajine – Donjeck i Lugansk (koje nisu pod kontrolom Ukrajinske vlade), i to kroz zabranu uvoza dobara iz ovih oblasti, restrikcije u trgovini i investicijama vezane za određene ekonomske sektore, zabranu ponude turističkih usluga, i zabranu izvoza određenih proizvoda i tehnologija
  - Pojedince (555) i pravna lica (52) koja su svojim delovanjem ugrozila teritorijalni integritet i nezavisnost Ukrajine, na način da su im sva sredstva zamrznuta i uz zabranu njihovog podizanja iz bilo koje banke u EU, Pored toga, za sve njih je izdata zabrana ulaska odnosno prolaska kroz zemlje EU.
-

Drugi paket sankcija donet je 25. februara 2022. godine, a odnosio se na:

- Finansijske sankcije u cilju onemogućavanja pristupa Rusije najznačajnijim kapitalnim tržištima, čime je obuhvaćeno oko 70% izvora sredstava ruskog bankarskog tržišta kao i ključna državna javna preduzeća uključujući i ona iz sektora odbrane
  - Restrikcije vezane za energetski sektor, kojima se zabranjuje trgovina, ponuda, transfer ili izvoz u Rusiju specifičnih proizvoda i tehnologija za preradu nafte
  - Sankcije za sektor transporta u Rusiji, kao jednog od ključnih sektora ruske privrede, kroz zabranu prodaje aviona, rezervnih delova i prateće opreme ruskim avio kompanijama
  - Sankcije za tehnološki sektor putem zabrane izvoza određenih dobara i tehnologija vezanih za sektor odbrane i bezbednosti
  - Proširenje sankcija za pojedince i pravna lica kroz izmene u viznom režimu prema diplomatama i sa njima povezanim licima kao i biznismenima, tako da je ukupan broj pojedinaca obuhvaćenih sankcijama povećan za više od 100 ljudi - na 654, dok je broj pravnih lica ostao nepromenjen (52).
-

Treći paket sankcija donet je 28. februara i 02. marta 2022. godine, a odnosio se na:

- Zabranu obavljanja monetarnih transakcija sa Ruskom centralnom bankom, u cilju ograničavanja pristupa banke inostranim sredstvima koja poseduje u EU
  - Zabranu preletanja evropskog vazdušnog prostora ili pristupa aerodromima za sve tipove ruskih prevoznika
  - Proširenje liste sankcionisanih pojedinaca za 26 (ukupno 680 lica) i jedno pravno lice (ukupno 53)
  - Isključenje glavnih ruskih banaka iz SWIFT platnog finansijskog sistema
  - Zabranu investiranja u projekte koje kofinansira ruski Direktni investicioni fond
  - Zabranu obezbeđivanja euro denominovanih novčanica Rusiji
  - Zabranu prenosa i emitovanja ruskih državnih medija (Russia Today i Sputnik) u EU
  - Restrikcije u trgovini sa Belorusijom i proširenje sankcija za 22 vojna lica iz ove zemlje, tako da se na spisku našlo ukupno 702 pojedinca i 53 pravna lica.
-

Tzv. „Usaglašeni paket“ sankcija donet je 9. marta 2022. godine i obuhvatao je:

- Isključivanje tri banke iz Belorusije iz SWIFT sistema
  - Zabranu transakcija vezanih za upravljanje rezervama i sredstvima Centralne banke Belorusije, kao i finansiranje investicija u Belorusiji
  - Uključivanje kripto valuta u tzv. „prenosive hartije od vrednosti“
  - Zabranu trgovine između EU i državnih javnih preduzeća iz Belorusije
  - Značajno ograničenje priliva finansijskih sredstava iz Belorusije u EU, putem zabrane prihvatanja depozita većih od 100.000 EUR, zabrane prodaje obveznica denominovanih u evrima klijentima iz Belorusije
  - Restriktivne mere vezane za izvoz pomorskih navigacionih proizvoda i radio komunikacione tehnologije u Rusiju
  - Na listu sankcionisanih pojedinaca i pravnih lica dodato je još 160 osoba, tako da je ukupan broj 862 lica i 53 pravna lica.
-

Četvrti paket sankcija donet je 15. marta 2022. godine, a odnosio se na:

- Potpunu zabranu bilo kakvih transakcija sa određenim Ruskim javnim državnim preduzećima, sa izuzetkom državnih banaka, železnice i pomorskog broskog registra
  - Zabranu EU agencijama da pružaju usluge finansijskog rejtinga ruskim kompanijama
  - Zabranu uvoza gvožđa i čelika kao i novih investicija u energetske sektor Rusije, sa izuzetkom nuklearne energije i transporta energetskih proizvoda
  - Zabranu izvoza luksuzne robe
  - Dodato je još 15 pojedinaca i 9 entiteta koji posluju u sektorima vojske i odbrane na listu sankcionisanih, tako da je ukupan broj 877 pojedinaca i 62 pravna lica.
-

Izvori:

- Međunarodni monetarni fond, blog „How War in Ukraine Is Reverberating Across World’s Regions“, 15, mart 2022, <https://blogs.imf.org/2022/03/15/how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions/>
- Međunarodni monetarni fond, WEO, april 2022, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>
- Evropska komisija, „Sanctions adopted following Russia’s military aggression against Ukraine“, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en
- Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (FAOUN), <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
- Republički zavod za statistiku, oblasti: spoljna trgovina, energetika
- Ministarstvo finansija, prezentacija o tekućim makroekonomskim kretanjima
- Narodna banka Srbije, Izveštaj o inflaciji
- Eurostat
- <https://ihsmarkit.com/research-analysis/russias-war-ukraine-reshapes-geopolitical-economic-outlook.html>
- Internet stranice institucija i novinarskih agencija Crne Gore, Francuske i Severne Makedonije